

درس باغ ایران و تاریخ آن

دکتر لادن اعتضادی

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده معماری و شهرسازی

دوره مطالعات معماری ایران

۱۴۰۰

محورهای بحث در درس باغ ایران و تاریخ آن

- کلیاتی از چیستی باغ و چیستی و چگونگی باغ ایرانی
(مرور اولیه چند مصداق و عناصر باغ) [در جلسه اول مطرح شد]

- باغ ایرانی قدمت و گستره تاریخی - جغرافیایی آن
(مرور تاریخ باغسازی در عرصه جغرافیای ایران فرهنگی و جهان اسلام)

- باغ ایرانی، فرم، فضا و کیفیات آن
(در مرور مصداق ایرانی و خارج از ایران)

- باغ ایرانی و مفهوم آن
(مرور ادبیات و اساطیر و بازتاب آن در باغسازی ایرانی خارج از فلات ایران)

- انواع موضوعات تحقیق، مرتبط با باغ ایرانی

قدمت باغ سازگ ایران

قدمت باغ سازی در جهان

- مصر باستان

- بین النهرین (میانرودان)

* ایران باستان

* چین باستان

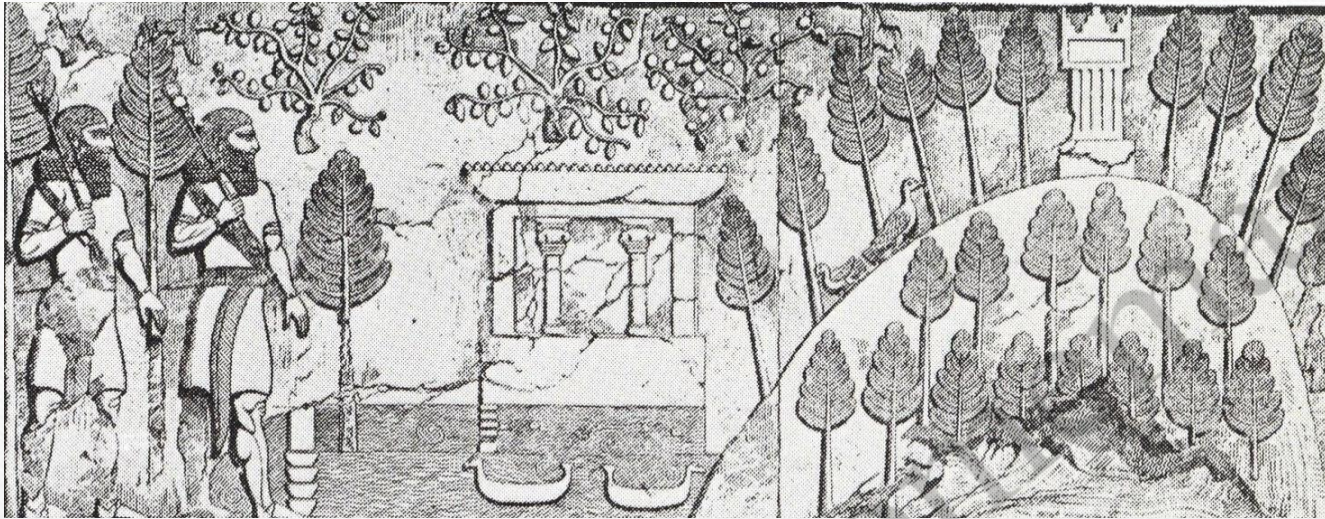
* روم باستان

شاهدک از باغ سازک در مصر باستان

داده‌ها
در مورد
مصر
باستان
بسیار
روشنگر
و مبتنی
بر
شواهد
تصویری
و
مکتوب
- باستان-
شناسی
هستند

شواهدک از باغ سازگ در میانرودان

داده‌ها مبهم اما
شواهد تصویری
و مکتوبات
باستانشناسی
حاکمی از
باغ‌سازی
هستند.

قدمت باغ سازگ در ایران

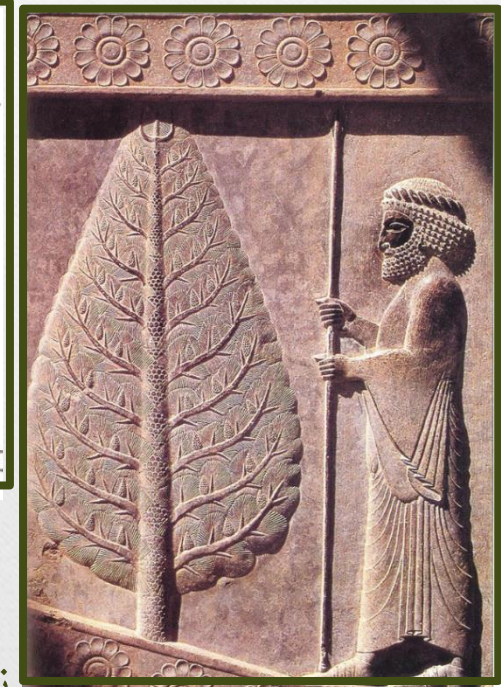
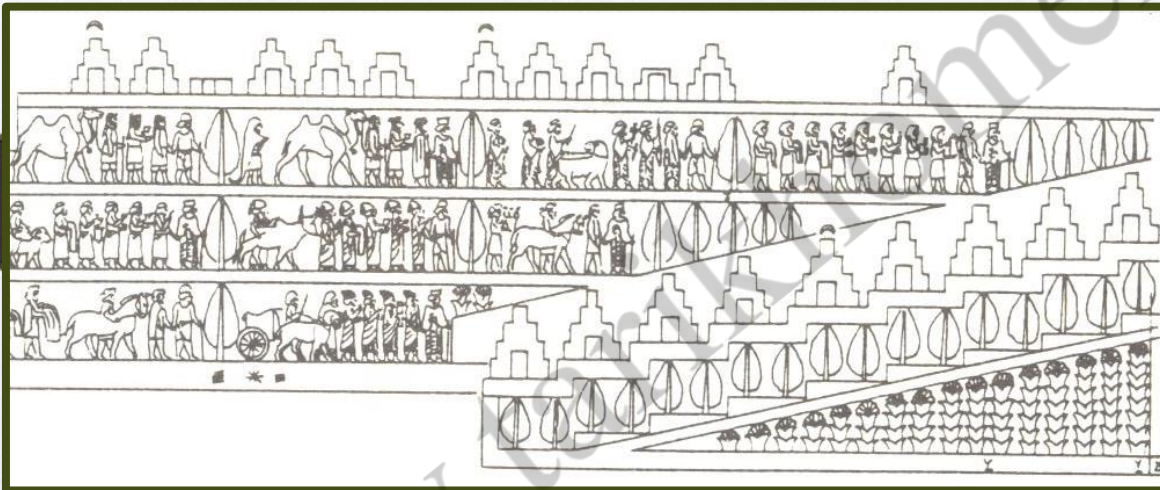
در بین قدیمی ترین باغ سازی ها، بعد از مصر و میانرودان باغ سازی ایران مطرح است.

باغ سازی ایرانی در بین باغ سازی های جهان باستان یکی از موارد سه گانه ای است که تبدیل به «سنت باغ سازی» شده است.

- ۱- سنت باغ سازی چینی
- ۲- سنت باغ سازی ایرانی
- ۳- سنت باغ سازی مدیترانه ای (رومی)

شمایی از ردیف سربازان و ردیف درختان سرو در پلکان تخت جمشید (هخامنشیان)

راست: بخشی از نقش سرباز و درخت سرو، این نقش شاید نشانگر خیابان یا معبر باغی باشد،
چپ: مسیر حرکت منظم مردم و حضور درختان سرو در مسیر

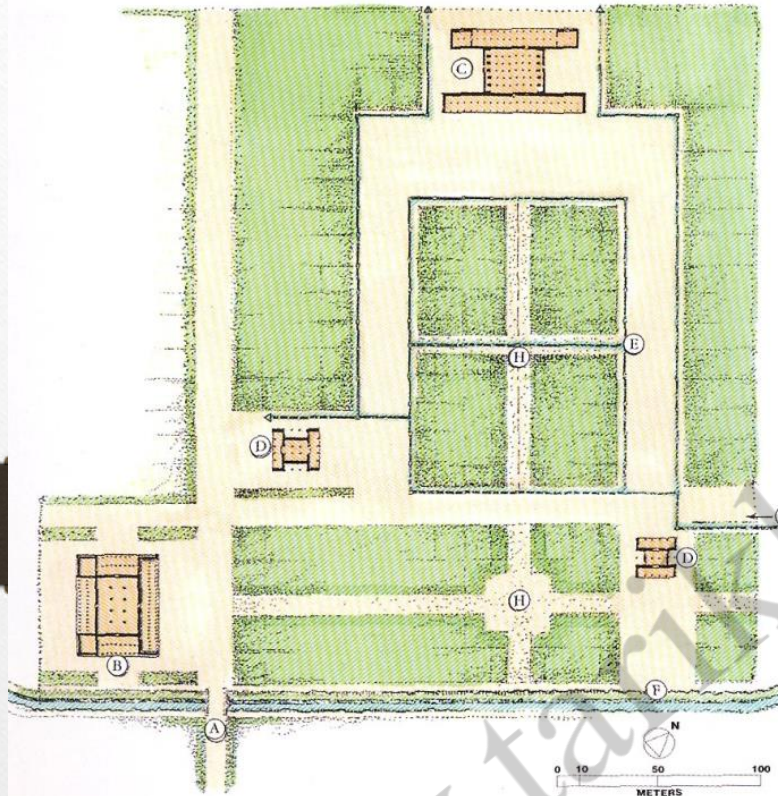
اخیراً باستانشناسان با آزمایش خاک و دانه‌های گرده‌محوطه پاسارگاد متوجه شده‌اند که درخت سرو در باغ پاسارگاد موجود بوده‌است.
نظریه باغ پاسارگاد را «استروناخ» براساس متون گزنفون و شواهد باستانشناسی مطرح کرده‌است.

قدمت تاریخی و اسطوره شناختی باغ ایرانی

قدمت تاریخی

باغ پاسارگاد کورش و باغهای پادشاهان هخامنشی

سند تاریخی: نظریه استروناخ و نقلهای گزنوفون

«دیوید استروناک David Stronack» که در این محل برای انجمن انگلیسی مطالعات ایرانی در اوایل دهه ۱۹۶۰ حفاری کرده بود و حوضچهها و نهرهای آب را یافته بود، معتقد است که طرح «واضح و باز» این کاخها و عمارات کلاه فرنگی، جدید بود. اندازه و آرایش این کاخها تنها به شکوه و جلال آنها میافزود، ولی در واقع ایوانهای دلپذیر این کاخها سر پناهی معتدل و صحرایی را در نیمه راه درون و بیرون به حدها، آه، ده، صد، اینها، فرد را به تفکر درباره باغ شاه

قدمت اسطوره شناختی:

باغها در اساطیری ایران
سند اساطیری: شاهنامه و منابع دیگر

مصادیق:

- ورجمگرد

- کُنگ دژ یا سیاوش گرد

- باغ بهرام و...

گستره جغرافیایی و اقلیم باغ ایران

از فلات ایران تا شبهه قاره هندوستان و مناطق مدیترانه‌ای
(تمدن اندلس)

مطالعات نشان می‌دهد در طول تاریخ

در پهنه ایران فرهنگی علی‌رغم تنوع اقلیم‌ها، و در فلات ایران علی‌رغم خرد اقلیم‌ها، همه جا شاهد یک "سنت باغ‌سازی" و با یک بن‌مایه ایرانی هستیم.

تنوع وضعیت جغرافیایی و به تبع آن اقلیم

در فلات ایران

گسترهٔ حضور جهانی فرهنگ و باغ سازگی ایران

(از مرزهای چین تا اقیانوس اطلس)

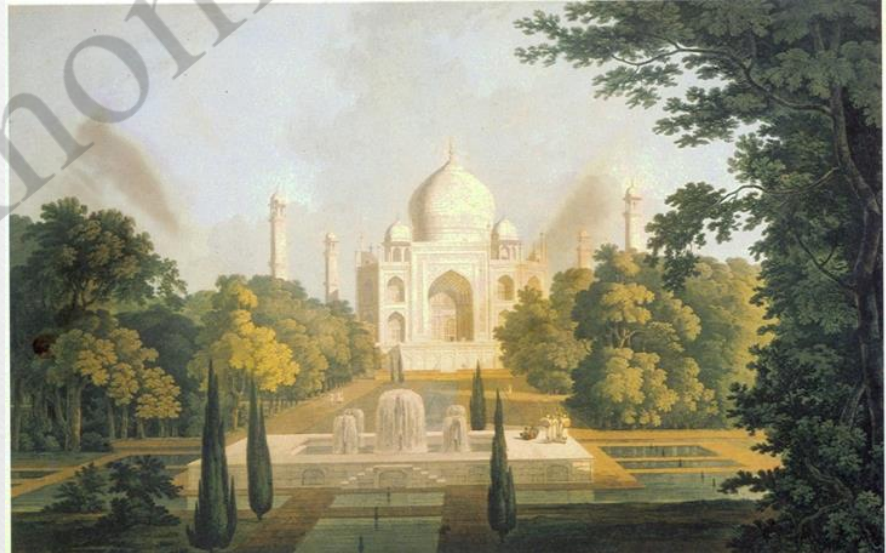
دورنمایی از منظر باغ و بستر آن در اقلیم خشک ایران

دورنمایی از منظر باغ و بستر آن در مناطق مدیترانه‌ای (آندلس)

باغ ایرانی در بستر اقلیم متنوع هندوستان

جایگاه باغ در نظام زیسته ایران

پیش فرض:

باغ حاصل تجربه زیست در فلات ایران و نسبت مستقیم با نظام معیشت کشاورزی داشته است

- نسبت باغ ایرانی با روستا (باغ‌های نظام باغداری که بعضاً جنبه باغ‌سازی هم دارند)
- نسبت باغ ایرانی با شهر (مغالطه در کاربرد اصطلاح "باغشهر") ("شار-باغ" یا "شهر به سان باغ")
- باغ در نظام ایلی (باغ‌های خان‌های حکومتگر) (از نوع باغ‌های حکومتی است)

پرسش کلاس از دانشجویان

• چرا باغسازی ایرانی یک سنت تاریخی - جهانی است؟

فهرست برای تحقیق

مباحث مهم تحقیق در باغ سازگی ایران

نخستین اولویت برای محقق، تحقیق در مصادیق است موارد زیر می توانند موضوع‌هاک ثانویه برای تحقیق باشند

- تحقیق در کلیات باغ ایرانی، تاریخ و جغرافیای آن

- تحقیق و تحلیل مصادیق باغ ایرانی در جهان

- تحقیق در نسبت باغ‌سازی با معیشت و زیست در ایران

- تحقیق در نسبت باغ ایرانی با شهر و باروستا

- مرور، نقد و بررسی مقالات و کتاب‌ها و نیز دسته بندی‌های باغ ایرانی

... -

موضوعات خردتریک مصداق مناسب تحقیق

الف- مستند سازی یک باغ

ب- تفسیر و تحلیل کالبدی یا مفهومی یک باغ

ج- شرح و گزارش تاریخی و تفسیر تاریخی یک یا چند باغ (برای مصادیقی که عینیت آنها در دست نیست)

د- تحقیق در اجزای یک باغ و نقش آن‌ها در کلیت طرح

ج- تحلیل فضای معماری بناهای مهم یک باغ نسبت به محیط و طرح باغ

ه- تحقیق در نسبت طراحی باغ با بستر پیدایش آن و حوزه نفوذ آن (از مکانیابی تا طراحی در کانتکست تاریخی و جغرافیایی اثر)

نقد و تکمیل دسته بندی انواع باغ ایرانی

- - باغ‌های سلطنتی و حکومتی (برخوردار از هنر باغ‌سازی)
- - باغ‌های اعیان شهری یا اربابی (برخوردار از هنر باغ‌سازی در طیفی از ساده تا پرکار)
- - خانه - باغ‌ها (خانه‌هایی با ساختار باغ در داخل یا در جوار شهرها)
- - باغ - مقبره‌ها (باغ‌سازی در اطراف یک بقعه متبرک یا مقبره سلطنتی)
- - باغ‌ها در نظام کشاورزی مبتنی بر باغداری (عمدتاً عاری از هنر باغ‌سازی)
- - باغ‌ها در نظام باغداری اما برخوردار از حداقل‌های طراحی باغ ایرانی (برخی باغ‌های اربابی یا خرده مالکان)

چند تمرین کلاسه در زمینهء منبع شناسی به انتخاب دانشجو

- مطالعه ، تشریح و تفسیر چند مقاله
- مطالعهٔ چند مقاله و نقد یک موضوع شبهه انگیز یا مهم مشترک در آن‌ها
- تهیهٔ یک کتابشناسی طبقه بندی شده و تشریحی
- تهیهٔ یک مقاله شناسی طبقه بندی شده و تشریحی
- مرور یک کتاب و تبیین ساختار و نقد آن
- پاسخ به چرایی احداث باغ در ایران و بیان تفاوت باغداری و باغ سازی

پایان سخن

با مطالعه عمیق تاریخ باغ‌سازی ایرانی
و فاصله گرفتن از نظریه‌های بیگانگان و بازنگری آثار ایشان
و با مراجعه مستقیم به مصادیق مختلف و کشف مصادیق
ناشناخته و تحلیل انواع نمونه‌های موجود یا مذکور در نوشتارهای
تاریخی می‌توان به نظریه‌پردازی موثق‌تری در زمینه باغ ایرانی
دست یافت.

پایان بخش محورهای درس
«باغ ایرانی»

www.tarikhomemari.ir